

УДК: 336.22; DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-198-205

*Косторной С.В., к.е.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
serhii.kostornoi@tsatu.edu.ua*

ОПОДАТКУВАННЯ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ДО КРАЇН ЄС

Анотація. Впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачає двостороннє зниження мит. Це створює умови для збільшення обсягів міжнародної торгівлі та покращення фінансових показників підприємств-експортерів. В статті розглянуто зміни в оподаткуванні експорту. Досліджено тенденції щодо його обсягів та структури. Обґрунтовано прогноз збільшення прибутку сільськогосподарського підприємства від впровадження експорту пшениці до країн ЄС.

Ключові слова: оподаткування, експорт, квоти, мито, сільськогосподарські підприємства, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, бюджетне відшкодування з ПДВ.

JEL code classification: H 25

*Kostornoi S.V., Ph.D., Ass. Prof.
Dmytro Motorni Tavsia State Agrotechnological University
serhii.kostornoi@tsatu.edu.ua*

TAXATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS EXPORT TO EU COUNTRIES

Summary. The purpose of the article is to highlight the features of taxation of agricultural exports to EU countries and to determine its impact on export volumes and financial results of Ukrainian agricultural enterprises.

The article describes changes in export taxation. Import duties for Ukrainian agricultural products are expected to decrease from 6.5% to 2.1% on average, and EU import duties from 3.7% to 0%.

Exports to EU countries increased from \$ 13 billion to \$ 20 billion in 2016-2018 - that is, 49%. Agriculture and food products account for about a third of Ukraine's exports to the EU (31.8% of total EU exports). In 2018, EU countries accounted for 42.6% of Ukrainian exports (US \$ 20 billion out of a total of \$ 47 billion).

There are non-tariff means of regulating foreign trade by the EU, which have a significant impact on the agricultural sector of the economy. There are 36 categories of goods to which the EU applies tariff quotas, including: a range of animal products (meat, honey); products of vegetable origin (grain, mushrooms, garlic); prepared foods (sugar, juice, processed tomatoes), ethanol and cigarettes.

The forecast of profit increase for agricultural enterprise from introduction of wheat export to EU countries is substantiated. The factors that favor the entry of Ukrainian agricultural enterprises into the European market and the constraints are given.

Conclusions. As a result of the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU, there has been a bilateral reduction of customs duties, resulting in an increase in exports and imports. In these circumstances, agricultural enterprises have the opportunity to improve their financial results by reducing the tax burden, higher prices for agricultural products in the EU, the ability to obtain budgetary VAT refunds.

Keywords: taxation, export, quotas, duties, agricultural enterprises, EU-Ukraine Association Agreement, budgetary VAT refund.

Постановка проблеми. Економічна та фінансова інтеграція України до європейської спільноти є неминучою. Завдяки географічному розташуванню Україна, як найбільша за територією європейська країна, викликає зацікавлення з боку західних сусідів. Відносини з Європейським Союзом набувають для України особливого значення під

час визначення власних перспектив і резервів для розширення міжнародних торговельних контактів та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку.

21 березня 2014 р. Україна підписала політичну частину Угоди про асоціації з метою подальшого вступу до ЄС, а 27 червня 2014

р. – економічну частину, що передбачала, зокрема, зміни в оподаткуванні – двостороннє зниження та скасування мит. Це має суттєвий вплив на обсяги експорту та імпорту між Україною та країнами ЄС, а також створює можливість для українських сільськогосподарських підприємств покращити свої фінансові результати. Практичні аспекти цих процесів потребують дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні та торговельні відносини України з країнами Європи, а також питання їх оподаткування, були предметом дослідження багатьох вітчизняних учених, серед яких В.Г. Андрійчук [1], Г. Живора [3], М.А. Лисак [5], М.Я. Малик [6], М.І. Маниліч [7], Н.В. Осадча [8], Н.М. Шмиголь [11] тощо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення особливостей оподаткування експорту сільськогосподарської продукції до країн ЄС та визначення його впливу на обсяги експорту та фінансові результати українських сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, [9] передбачає, зокрема, Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС, що визначає правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС.

Основа домовленості про зону вільної торгівлі – домовленості про двостороннє скасування більшості ввізних мит. При цьому Україна перебуває у привілейованому становищі, оскільки ЄС знижуватиме митні ставки швидшими темпами і до більш низького остаточного рівня. Щодо продукції сільського господарства імпорتنі мита України в середньому планується знизити з 6,5% до 2,1%, а імпорتنі мита ЄС – з 3,7% до 0%. [11]

За оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, були обнулені мита ЄС на 94,7% товарної номенклатури промислових товарів. По 83,4% сільгосптоварів та товарів харчової промисловості ЄС скасував мита, ще щодо 15,9%, почали діяти так звані тарифні квоти.

В рамках таких квот передбачені нульові ставки ввізного мита, а поза їх обсягами до товарів застосовуються ті самі мита, які діяли й раніше, тобто до Угоди про асоціацію.

Передбачено 36 категорій товарів, до яких ЄС застосовує тарифні квоти, зокрема:

- низка продуктів тваринного походження: від м'яса до меду;
- продукти рослинного походження: зерно, гриби, часник тощо;
- кілька позицій готових харчових та інших продуктів, наприклад цукор, сік, оброблені томати, етанол і сигарки. [4]

Використання тарифних квот є дуже нерівномірним. Серед 36 товарних категорій, щодо яких в ЄС діють тарифні квоти, протягом 2015 року було повністю використано 9 тарифних квот, 11 – частково, а 16 не використовувалися взагалі.

Найбільшим попитом користувалися безмитні квоти на такі продукти: мед, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, цукор, крупи та борошно, м'ясо птиці, пшениця, кукурудза, ячмінь.

Протягом наступних років відбудеться поступове зниження до нуля низки мит, а також розширення обсягів тарифних квот для кількох товарів, у тому числі меду, пшениці, кукурудзи, соку. Зниження мит Україною відбуватиметься повільніше, ніж це зробив ЄС.

Для частини товарів скасування мит не означає автоматичного поліпшення доступу, бо для виходу на ринок треба також виконати вимоги щодо безпечності продукції. Найсуворішими вони є до продукції тваринництва, де нині доступ на ринок ЄС надається кожному підприємству індивідуально, після тривалої перевірки. [4]

Від впровадження Угоди очікуються наступні позитивні ефекти:

- зниження ставок мита при експорті та імпорті з країнами ЄС;
- український бізнес отримує стабільний та передбачуваний преференційний доступ до європейського ринку;
- зростання експорту та імпорту;
- покращення української законодавчо-нормативної бази, з метою узгодження із законодавством Європейського Союзу;
- покращення бізнесового клімату в Україні, зокрема щодо боротьби проти ко-

рупції, що збільшить інвестиційну привабливість України;

– покращення економічної безпеки країни (зменшення тиску Російської Федерації);

– зростання ВВП, збільшення рівня життя населення.

В останні роки спостерігається тенденція до посилення економічної співпраці між Україною та Європейським Союзом. Про це свідчить динаміка зовнішньоторговельної діяльності – зміни обсягів експорту та імпорту. Проаналізуємо географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами (табл. 1).

Таблиця 1

Географічна структура експорту товарів України в 2018 р.

Країни	Обсяг експорту, тис. дол. США	Частка, %
Усього	47339935,2	100,0
у тому числі		
Країни ЄС	20158485,0	42,6
Російська Федерація	3654089,6	7,7
Туреччина	2352402,1	5,0
Китай	2200267,9	4,6
Індія	2175943,3	4,6
Єгипет	1557139,0	3,3
Білорусь	1304504,1	2,8
США	1111471,9	2,3
Інші країни	12825632,3	27,1

За даними [2]

За даними Державного комітету статистики України [2] у 2018 році на країни ЄС припадало 42,6% українського експорту (20 млрд. дол. США із загальної суми 47 млрд. дол. США). Також значні обсяги товарів спрямовуються до Російської Федерації (7,7%), Туреччини (5,0%), Китаю та Індії (по 4,6%).

У 2018 році серед країн ЄС найбільші обсяги експорту спрямовувалися до Польщі (3,3 млрд. дол. США), Італії (2,6 млрд. дол. США), Німеччини (2,2 млрд. дол. США), Угорщини (1,6 млрд. дол. США), Нідерлан-

дів (1,6 млрд. дол. США), Іспанії (1,4 млрд. дол. США). Крім того, слід зазначити, що обсяги експорту мають тенденцію до зростання. В порівнянні з 2017 роком експорт до Польщі зріс на 19,6%, Італії – на 6,5%, Німеччини – на 25,9%, Угорщини – на 24,1%, що значною мірою зумовлено дією Угоди про асоціацію України з ЄС. За цей період експорт до Російської Федерації скоротився на 7,2%, загальний обсяг експорту зріс на 9,4%.

Розглянемо динаміку експорту України (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги експорту товарів України в 2016-2018 рр.

Країни	Обсяг експорту, тис.дол. США			Відхилення	
	2016	2017	2018	абсолютне	відсоткове
Усього	36361711,2	43264736,0	47339935,2	10978224,0	130,2
у тому числі					
Країни ЄС	13496283,2	17533403,9	20158485,0	6662201,8	149,4
з них					
Польща	2200010,1	2724589,7	3257581,0	1057570,9	148,1
Італія	1929575,6	2469477,2	2628788,6	699213,0	136,2
Німеччина	1423735,2	1754185,7	2208422,3	784687,1	155,1
Угорщина	1053084,2	1326389,2	1646311,8	593227,6	156,3
Російська Федерація	3592917,9	3936464,3	3654089,6	61171,7	101,7
Туреччина	2049064,9	2519134,4	2352402,1	303337,2	114,8
Китай	1832518,9	2039327,6	2200267,9	367749,0	120,1
Індія	1903066,6	2205656,2	2175943,3	272876,7	114,3

За даними [2]

В досліджуваному періоді спостерігається стійка тенденція до збільшення обсягів експорту. Його загальний обсяг зріс з 36 до 47 млрд. дол. США – тобто на 30 %. За цей же час експорт до країн ЄС зріс з 13 до 20 млрд. дол. США – тобто на 49%, в тому числі до Польщі – на 48 %, Італії – на 36 %, Німеччини – на 55 %, Угорщини – на 56 %. Експорт до країн – не членів ЄС також переважно зростає, але меншими темпами.

Проаналізуємо товарну структуру експорту (табл. 3).

Найбільшу частку в товарній структурі експорту України має продукція агропромислового комплексу: рослинництва, тваринництва, харчові продукти – разом майже 40% загального обсягу експорту. Також суттєву частку мають метали та вироби з них (24,6 %), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (9,8 %).

Слід відмітити тенденцію до зростання імпорту. В 2018 році його обсяг склав 57 млрд. дол. США, що на 15,2 більше, ніж в 2017 році. В Україні спостерігається суттєве перевищення обсягу імпорту товарів над обсягом експорту, результатом чого є від'ємне сальдо – мінус 9,8 млрд. дол. США. В довгостроковій перспективі це може мати негативний

вплив на курс гривні та вимагає удосконалення державної підтримки галузей, які виробляють продукцію, яка користується попитом на міжнародному ринку, в першу чергу – агропромисловий комплекс.

Сільськогосподарські підприємства та підприємства з переробки сільськогосподарської продукції України зацікавлені в налагодженні збуту своєї продукції до країн ЄС. Цьому сприяють наступні фактори:

- ціни на сільськогосподарську продукцію в країнах ЄС зазвичай вищі, ніж в Україні;
- значна кількість потенційних споживачів;
- можливість отримати бюджетне відшкодування з податку на додану вартість при експорті;
- відсутність експортного мита для більшості видів продукції;
- низькі ставки імпортного мита в країнах ЄС.

Стримуючими факторами є:

- відсутність досвіду з продажу продукції на експорт у фахівців більшості підприємств;
- організаційні складнощі та пов'язані з ними витрати;

- жорсткі норми щодо якості та безпечності продукції, яка експортується, необхідність сертифікації;
- наявність квот на експорт окремих видів продукції до ЄС.

Розглянемо вплив впровадження реалізації частини вирощеної пшениці на експорт на фінансові показники сільськогосподарського підприємства ДПДГ «Відродження» Мелітопольського району Запорізької області.

Таблиця 3

Товарна структура експорту України у 2018 році

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт		
	тис. дол. США	у % до 2017	у % до загального обсягу
Усього	47339935,2	109,4	100,0
у тому числі			
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1211077,8	109,2	2,6
II. Продукти рослинного походження	9886337,1	107,3	20,9
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	4496598,6	97,6	9,5
IV. Готові харчові продукти	3018739,4	106,8	6,4
V. Мінеральні продукти	4339989,1	109,9	9,2
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1871246,5	112,7	4,0
IX. Деревина і вироби з деревини	1494714,2	123,9	3,2
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	11633082,3	114,9	24,6
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	4656722,4	108,9	9,8
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	669620,1	107,0	1,4
XX. Різні промислові товари	826257,5	114,6	1,7

За даними [2]

Згідно Звіту про реалізацію продукції сільського господарства (форма 21-заг) за 2018 рік підприємство реалізувало 32460 ц пшениці, вартість реалізованої продукції склала 14,1 млн. грн. Згідно Звіту про основні економічні показники роботи сільськогосподарського підприємства (форма 50-ст) виробнича собівартість

реалізованої пшениці – 7,7 млн. грн., а витрати на її збут – 0,6 млн. грн.

Розрахуємо основні фінансові показники за умови реалізації третини пшениці на експорт (табл. 4). Також припустимо двократне зростання витрат на збут в частині продукції, що реалізується на експорт.

Таблиця 4

**Прогноз фінансових показників ДПДГ «Відродження»
за умови впровадження експорту частини вирощеної пшениці**

Показники	Фактичні дані	Прогноз (за умови здійснення експорту)	Відхилення
Обсяг реалізованої пшениці, ц	32460	32460	
- на території України	32460	21640	
- до країн ЄС	-	10820	
Ціна реалізації, грн./ц			
- на території України	434	434	
- до країн ЄС (прогноз - 190 євро за тону)		505	
Виручка від реалізації, грн.	14087640	14855860	768220
- на території України	14087640	9391760	-4695880
- до країн ЄС (прогноз - 190 євро за тону)		5464100	5464100
Виробнича собівартість реалізованої продукції, грн.	7746000	7746000	0
Валовий прибуток, грн.	6341640	7109860	768220
Витрати на збут, грн.	619600	826133	206533
Бюджетне відшкодування з ПДВ, грн.	0	1092820	1092820
Прибуток від реалізації пшениці (з врахуванням витрат на збут на бюджетного відшкодування з ПДВ), грн.	5722040	7376547	1654507
Рентабельність, %	68,4	86,1	17,7

Згідно прогнозного розрахунку підприємство реалізує на території України 2/3 від загального обсягу пшениці – 21,6 тис. ц, а 1/3 – експортує до країн ЄС – 10,8 тис. ц.

За даними звітності підприємства середня ціна реалізації пшениці на території України складала 434 грн. за 1 ц. Аналітики сайту landlord.ua [10], посилаючись на дані agritel.com, прогноують ціну на пшеницю в країнах Європи на рівні 190 євро за тону, що складає 505 грн. за 1 ц.

За рахунок більшої ціни на пшеницю виручка підприємства зросте з 14,1 млн. грн. до 14,9 млн. грн., тобто на 0,8 млн. грн. При незмінній виробничій собівартості прогнозуємо зростання валового прибутку в такому ж розмірі – 0,8 млн. грн.

Впровадження на підприємстві реалізації продукції на експорт призведе до зростання витрат на збут. З врахуванням нашого припущення щодо двократного зростання витрат на збут в частині продукції, що реалізується на експорт, такі витрати зростуть з 0,6 до 0,8 млн. грн.

Позитивною для підприємства є наявність державної підтримки, яка надається експортерам у вигляді бюджетного відшкодування з податку на додану вартість, що передбачено. Її обсяг – 20% від вартості експортованої продукції – в нашому випадку – 1,1 млн. грн.

З врахуванням зростання витрат на збут та можливості отримання бюджетного відшкодування прогнозуємо зростання прибутку на 1,65 млн. грн. При цьому рентабельність реалізації пшениці зросте з 68% до 86%.

Серед інших можливих напрямів збільшення прибутку сільськогосподарського підприємства в умовах впровадження Угоди про асоціацію України з ЄС можна зазначити:

- впровадження на підприємстві переробки сільськогосподарської продукції та експорт до країн ЄС такої готової продукції з високою доданою вартістю по вищих цінах, замість експорту сировини, ціна на яку нижчі;

- впровадження виробництва органічної продукції, на яку останнім часом зростає попит в розвинутих країнах.

Висновки. В результаті впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбулося суттєве зниження мит, проте наявні значні нетарифні засоби регулювання зовнішньої торгівлі з боку ЄС, які суттєво впливають саме на аграрний сектор економіки.

Внаслідок імплементації Угоди про асоціацію спостерігається тенденція до збільшення обсягів експорту та імпорту. Обсяг експорту до країн ЄС у 2016-2018 рр. зріс з 13 до 20 млрд. дол. США – тобто на 49%, близько

третьої частини експорту товарів з України до ЄС займає продукція сільськогосподарства та харчової промисловості (31,8% усього експорту до ЄС). У 2018 році на країни ЄС припадало 42,6% українського експорту (20 млрд. дол. США із загальної суми 47 млрд. дол. США).

В цих умовах у сільськогосподарських підприємств є можливість покращити свої фінансові результати завдяки зниженню мит, вищим цінам на сільськогосподарську продукцію в ЄС, можливості отримання бюджетного відшкодування з ПДВ.

Список літератури:

1. Андрійчук В.Г., Іванов Є.І. Вплив угоди про асоціацію між Україною та ЄС на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін. / В.Г. Андрійчук, Є.І. Іванов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014. – № 3. – С. 4-15.
2. Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність – Офіційний сайт Державної служби статистики України – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm
3. Живора Г. Угода про асоціацію з ЄС: економічні наслідки для України [Електронний ресурс] / Г. Живора // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2014. – № 8. – С. 107-119. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2014_8_13
4. Косторной С.В., Дмитров О.М. Вплив Угоди про асоціацію з ЄС на оподаткування сільськогосподарської продукції / С.В. Косторной, О.М. Дмитров // Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід : матер. Міжнар. наук.-практ. конференції; Київ: НУБІП, 2018. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/7589>
5. Лисак М. А. Угода про асоціацію України з ЄС та стан торгівлі продовольчими товарами [Електронний ресурс] / М. А. Лисак // Економіка АПК. – 2016. – № 10. – С. 66-72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_10_11
6. Малік Я. Й. Угода про асоціацію Україна – ЄС як шлях реформування українського суспільства [Електронний ресурс] / Я. Й. Малік. // Демократичне врядування. – 2013. – Вип. 11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_11_3
7. Маниліч М. І. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: переваги та виклики [Електронний ресурс] / М. І. Маниліч, Т. В. Штерма // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 12. – С. 14-17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_12_5
8. Осадча Н. В. Угода про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС: перспективи та небезпеки [Електронний ресурс] / Н. В. Осадча // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 3. – С. 120-131. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
10. Ціни на пшеницю наближаються до 190 € / т за контрактом на березень 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://landlord.ua/news/iakymy-budut-tsiny-v-ievropi-na-pshenytsiu/>
11. Шмиголь Н. М. Вплив угоди про асоціацію між Україною та ЄС на економічне становище [Електронний ресурс] / Н. М. Шмиголь, Д. О. Кайнара, А. А. Антонюк // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. – 2013. – № 6. – С. 27-30. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2013_6_7

Reference:

1. Andriichuk, V.H., Ivanov Ye.I. (2014). Vplyv uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS na mytno-taryfne rehulivannia i zovnishnotorhovelnii rezhym storin [Impact of the EU-Ukraine Association Agreement on Customs Tariff Regulation and Foreign Trade Note]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo - Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 3. P. 4-15. [in Ukrainian]
2. Ekonomichna statystyka / Zovnishnoekonomichna dialnist – Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Economic Statistics / Foreign Economic Activity - Official Website of the State Statistics Service of Ukraine] (2020). Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm [in Ukrainian]
3. Zhyvora H. (2014). Uhoda pro asotsiatsiiu z YeS: ekonomichni naslidky dlia Ukrainy [Association Agreement with the EU: Economic implications for Ukraine]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu - Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University*, 8. P. 107-119. – Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2014_8_13 [in Ukrainian]
4. Kostornoi S.V., Dmytrov O.M. (2018). Vplyv Uhody pro asotsiatsiiu z YeS na opodatkuvannia silskohospodarskoi produktsii [Impact of the Association Agreement with the EU on agricultural taxation]. *Problemy ta perspektyvy finansovoho zabezpechennia ahrarnoho sektoru: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Problems and prospects of financial support for the agricultural sector: domestic and foreign experience]*

mestic and foreign experience]; mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii; Kyiv: NUBIP, 2018. – Retrieved from: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/7589> [in Ukrainian]

5. Lysak M. A. (2016). Uhoda pro asotsiatsiiu Ukrainy z YeS ta stan torhivli prodovolchymy tovaramy [Agreement on the Association of Ukraine with the EU and the state of the food trade]. *Ekonomika APK - APK economy*, 10. P. 66-72. – Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_10_11 [in Ukrainian]

6. Malyk Ya. Y. (2013). Uhoda pro asotsiatsiiu Ukraina – YeS yak shliakh reformuvannia ukrainskoho suspilstva [The EU-Ukraine Association Agreement as a Way to Reform Ukrainian Society]. *Demokratychnе vriaduvannia - Democratic governance*, 11. – Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_11_3 [in Ukrainian]

7. Manylich M. I. (2015). Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: perevahy ta vyklyky [EU-Ukraine Association Agreement: Benefits and Challenges]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya : Ekonomika i menedzhment - Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Economics and Management*, 12. P. 14-17. – Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_12_5 [in Ukrainian]

8. Osadcha N. V. (2013). Uhoda pro asotsiatsiiu ta zonu vilnoi torhivli z YeS: perspektyvy ta nebezpeky [Association Agreement and Free Trade Area with the EU: Prospects and dangers]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu - Economic Bulletin of Donbass*, 3. P. 120-131. – Retrieved from: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/> [in Ukrainian]

9. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community, and their Member States, of the other part]. (2017) – Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian]

10. Tsiny na pshenytsiu nablyzhaiutsia do 190 € / t za kontraktom na berezen 2020 roku [Wheat prices are approaching € 190 / tonne under contract for March 2020]. (2019). Retrieved from: <https://landlord.ua/news/iakymy-budut-tsiny-v-ievropi-na-pshenytsiu/> [in Ukrainian]

11. Shmyhol N. M. (2013). Vplyv uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS na ekonomichne stanovyshche [The impact of the EU-Ukraine Association Agreement on the economic situation]. *Derzhava ta rehiony. Ser. : Ekonomika ta pidpriemnytstvo - State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship*,. 6. P. 27-30. – Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2013_6_7 [in Ukrainian]